



חשון התשע"ד



בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל  
**הקריטריונים לבחירת היורש**  
**לפרשת חיי שרה (על פי שיעור של הרב משה ליכטנשטיין)**

אתה נשבעת ביהוה אלהיך לאמתך כי-שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על-כסאי יח ועתה הנה אדני מלך ועתה אדני המלך לא ידעת. יט ויזבח שור ומריא-וצאן לרב ויקרא לכל-בני המלך ולאביתר הכהן וליאב שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא. כ ואתה אדני המלך עיני כל-ישראל עליך להגיד להם מי ישב על-כסא אדני-המלך אחרי. כא והיה פשכב אדני-המלך עם-אביתו והייתי אני ובני שלמה חטאים. כב והנה עודנה מדברת עם-המלך ונתן הנביא בא. כג ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו למלך על-אפיו ארצה. כד ויאמר נתן אדני המלך אתה אמרת אדניהו ימלך אחרי והוא ישב על-כסאי. כה כי ירד היום ויזבח שור ומריא-וצאן לרב ויקרא לכל-בני המלך ולשרי הצבא ולאביתר הכהן והנם אכלים ושתים לפניו ויאמרו יחי המלך אדניהו. כו ולי אני-עבדך ולצדק הכהן ולבניהו בן-יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא. כז אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה ולא הודעת את-עבדך (עבדך) מי ישב על-כסא אדני-המלך אחרי. כח ויען המלך דוד ויאמר קראו-לי לבת-שבע ותבא לפני המלך ותעמד לפני המלך. כט וישבע המלך ויאמר חיה-ה' אשר-פדה את-נפשי מפל-צרה. ל כי פאשר נשבעתי לך ביהוה אלהי ישראל לאמר כי-שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על-כסאי תחתיו כי פן אעשה היום הזה. לא ותקד בת-שבע אפים ארץ ותשתחו למלך ותאמר יחי אדני המלך דוד לעלם.

נפתח את עיונונו בהפטרה בשאלות של

**2. המלבי"ם על הפטרה :**

(1) למה התחיל הספר הזה מענייני דוד בזקנתו וצואתו אל שלמה לפני מותו? שספורים האלה היה ראוי שיבואו בספר שמואל אשר יוחד לענייני דוד ולהשלים

הפטרת פרשת חיי שרה מתארת את מינויו של שלמה למלך ישראל ע"י דוד אביו

**1. מלכים א' א, א-לא**

א והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו. ב ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי-לו סכנת ושכבה בחיקך וחס לאדני המלך. ג ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את-אבישג השונמית ויבאו אתה למלך. ד והנערה יפה עד-מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה. ה ואדניהו בן-חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו. ו ולא-עצבו אביו מימי לאמר מדוע ככה עשית וגם-הוא טוב-תאר מאד ואתו ילדה אחרי אבשלום. ז ויהיו דבריו עם יואב בן-צרויה ועם אביתר הכהן ויעזרו אחרי אדניהו. ח וצדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע ונתן הנביא ושמעי ורעי והגבורים אשר לדוד לא היו עם-אדניהו. ט ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזחלת אשר-אצל עין רגל ויקרא את-כל-אחיו בני המלך ולכל-אנשי יהודה עבדי המלך. י ואת-נתן הנביא ובניהו ואת-הגבורים ואת-שלמה אחיו לא קרא. יא ויאמר נתן אל-בת-שבע אם-שלמה לאמר הלוא שמעת כי מלך אדניהו בן-חגית ואדנינו דוד לא ידע. יב ועתה לכי איעצך נא עצה ומלטי את-נפשך ואת-נפש בנך שלמה. יג לכי ובאי אל-המלך דוד ואמרת אליו הלא-אתה אדני המלך נשבעת לאמתך לאמר כי-שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על-כסאי ומדוע מלך אדניהו. יד הנה עודך מדברת שם עם-המלך ואני אבוא אחריך ומלאתי את-דברך. טו ותבא בת-שבע אל-המלך החזרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את-המלך. טז ותקד בת-שבע ותשתחו למלך ויאמר המלך מה-לך. יז ותאמר לו אדני

### בין יעקב לאברהם

השוואת והנגדת בראשית פרק כה עם בראשית פרקים מט-נ המתעדים את הסתלקותו של יעקב מדגימה היטב נקודה זו. לשתי הפרשיות ישנם דגשים שונים שהתורה העדיפה אותם בסיפור מותם של שני האבות. פטירתו של יעקב מתמקדת בהסתלקות האב מן העולם ולא בשאלת הנהגת הדור הבא ע"י בניו. יש בו פרידה ארוכה המקבצת את בניו לקבלת ברכה מאביהם השוכב על ערש דוו ויעיסוק נרחב בענייני קבורתו, אך אין יעקב עוסק בשאלת ההנהגה העתידית. אף הברכות לא נועדו לבחירת מנהיג מבניו בשעתו, ובמידה שיש להן זיקה כלשהו למנהיגות, הרי זה רק כעבור דורות רבים. בפרשתנו, לעומת זאת, אין טקסי פרידה או ברכות אלא התעסקות בסידור העניינים ויחסי הבנים לאחר שאברהם יעזוב את העולם.

הסיבה להבדל נראית ברורה ומתבקשת. אברהם הינו האב הראשון; יצירת המשכיות והגדרת ממשיכי דרכו היא צורך קריטי לביסוס מורשתו. ללא יורש, מפעלו של אברהם ייחפך להיות מפעל לשעה ואברהם לא יהיה מייסד אומה אלא אדם פרטי ותופעה חולפת. יעקב, לעומת זאת, איננו הראשון אלא האחרון. העניין העיקרי בפטירתו אינו ההמשך, שהרי אין לו יורש שייכנס תחתיו כאחת מאבות האומה, אלא, אדרבה, לב הסיפור הוא הסתלקותו של יעקב המסמלת גמר תקופה.

אף הפטרתנו נוקטת במדיניות שמצאנו בספר בראשית. דוד היה מייסד שושלת, ראש וראשון לכל הבאים אחריו. כסיפור פטירתו של אברהם, אף זקנתו והסתלקותו של דוד מסופרים מן הזוית של בחירת היורש (הפטרת חיי שרה) והדרכת היורש בתפקיד החדש (הפטרת ויחי) ובזה מתמקדת ההפטרה. שאלת מינוי היורש ודרכי המינוי הינה שאלה קריטית עבור ממלכה שלא התנסתה בכך - ואכן זהו מוקד הסיפור בהפטרה שלנו. הצבת הסיפור בספר מלכים ולא בספר שמואל נובעת מכך שעיקר עניינו אינו סיפור מותו של דוד אלא **בחירתו של שלמה** וההשלכות שיש לכך על המלכות בישראל.

בהפטרתנו, אנו רואים שהעברת המלוכה מדוד לשלמה, אינה חלקה והנביא מציג בפנינו מאבק ירושה ומחלוקת המלווים את מינוי היורש. על מנת להבין את מדוע הייתה מחלוקת כה חריפה על יורשו של דוד, עלינו לנתח את תביעתו של אדוניהו למלכות.

כידוע, תמצית הסיפור היא שאדוניהו תובע לעצמו את המלוכה, מגייס רשימת תומכים מבין בכירי השלטון

שם סיפורו עד יום מותו, וספר זה יתחיל מענייני שלמה וסיפורו.

(2) ולמה נכתב עניין אבישג השונמית? ושהיה דוד זקן ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו? מה תועלת יש בספורים אלה?

(3) מה ראה אדוניה לעשות הדבר הזה בחיי אביו, וכי לא ידע כי יחר אף דוד עליו ולא יפיק התכלית הנרצה, ובשגם לא נמשכו אחריו כל ישראל כמו עם אבשלום רק יואב ואביתר לבדו, וטוב היה לו להמתין עד מות אביו ואז יעשה מה שלבו חפץ.

הרב ליכטנשטיין מסביר שהתשובה לשאלתו הראשונה של המלבי"ם אמנם פשוטה ומתבקשת אך חשובה מאד על מנת לקבוע את מוקד ההפטרה. פטירתו של מנהיג מקפלת בתוכה סיפור כפול שהרי היא מביאה לסיומה של תקופה אחת ולתחילתה של תקופה שניה. אם "המלך מת, יחי המלך" מתאר את המציאות הנוצרת, אזי יש כאן שתי דרמות:

א. מותו של המנהיג הראשון וסיום מלכותו.

ב. עליית קרנו של המנהיג החדש.

גמר התקופה האחת מוביל בהכרח לתחילת הנהגה חדשה שהרי חילופי דורות מתחייבים כתוצאה מירידתו מן הבמה של המנהיג הקיים. בעת כזאת, לפתח החברה ניצב האתגר של חילופי הנהגה מסודרים, תוך כדי המשכיות והתחדשות. הבא לעסוק בנושא מן הזוית השנייה של עליית המנהיג החדש, לא ישים את הנפטור במוקד עלילתו אלא את מעשיהם ותכניהם של ממשיכי דרכו. הוא אינו מתעכב על העבר, תוך כדי הערכת פועלו של הנפטור, אלא פניו פונים קדימה לבחינת המנהיג החדש והסדרים החדשים שיביא עמו. **לכן, מדגיש הרב ליכטנשטיין, בבואנו לדון על סיפורי מעבר, עלינו לבחון האם מוקד הסיפור הוא פטירת המנהיג והערכת דמותו או שאלת הירושה.**

לדוגמא, הרושם המתקבל מבחינת פרשת חיי-שרה וסיפור פטירתו של אברהם אביו הוא שמוקד הסיפור אינו מותו של אברהם אלא מעבר הדורות מאברהם ליצחק. התורה מתארת בהרחבה על ההכנות שאברהם עושה להעברת נכסיו ומורשתו ליצחק והפעולות הננקטות להבטחת בלעדיותו של יצחק כיוורשו, בעוד שעצם פטירתו של אברהם וקבורתו מתוארים בפסוקים בודדים ותמציתיים.

### אבישג השונמית

ההפטרה פותחת בחולשתו של דוד. "והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחס לו". העם רואה את המנהיג הנמרץ המוכר להם מאבד את חיוניותו לנגד עיניהם. האנרגיה והמרץ האופייניים שהיו סימן ההיכר שלו אוזלים, ודוד מתגלה להם כמלך זקן המכורבל בבגדיו. מבחינתם, זו איננה רק הטרגדיה האישית של הזקנה אלא אבדן המנהיג, שהרי הנהגתו התבססה על אותה אנרגיה שהיתה לו.

לדעת הרב ליכטנשטיין, היועצים החשים שהמלך איננו עוד אותו אדם וכושר מנהיגותו נפגע, הם מחליטים על הבאת אבישג מתוך מטרה שהיא תחזיר לדוד את החיוניות והאנרגיה המוכרים להם. ואולם, מהלך זה נידון לכישלון, שהרי דוד באמת הזדקן והתקווה להחיותו ע"י הניסיון לעורר את יצרינו איננו ריאלי<sup>1</sup>. "והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה". חז"ל נימקו את העובדה שדוד לא ידע את אבישג בגלל מניעות הלכתיות (עיין סנהדרין כב ע"א), אך פשוטו של מקרא הוא שזהו עוד סימן לכך שכוחותיו של דוד אזלו. וכבר כתב על כך

#### 4. האברבנאל בפירושו על אתר:

**"והנה נכתב כאן עניין אבישג השונמית... להודיע שדוד היה זקן וחלש מאד... ועם היות המלך דוד בטבעו אוהב הנשים ונרדף אחר המשגל, הנה היה כבר בחסרון הכוחות כל כך שלא ידעה ולא קרב אליה לשכב עמה... כל זה המורה על חולשתו וחסרון כוחותיו ולבו"**

כלומר, מודל המנהיג הנמרץ השווה בשדה עם כוחותיו הוא המודל היחידי המוכר לעם וליועציו. תפקיד המלך נתפס בעיניהם כמוביל את צבאות העם, וסוד כוחו בנמרצות שלו. הכריזמה הנדרשת מן המלך אמורה לשקף את התכונות הללו והצלחת המלכות תלויה בכך. כשדוד מאבד את כוחותיו ויושב כזקן חסר אונים, העם חש שהספינה נמצאת ללא קברניט. האפיזודה של אבישג - ניסיון לעורר את כוחות האנרגטיים של דוד ולהוכיח לעם שהמלך לא איבד את מרצו - נכשלה כשלון חרוץ ורק הוכיחה מה רב הצורך במנהיג חדש.

#### מנהיגותו של אדוניהו

נסינו של אדוניהו להמליך את עצמו בחיי דוד אבי קשור בקשר הדוק לנקודה זו. הוא מבין שבבוא היום,

ומכתיר את עצמו. הבאנו בפתחה שאלות המתעוררות למקרא העלילה, ונוסיף עליהן שתי שאלות נוספות:

א. מכוח איזו טענה תבע לעצמו אדוניהו את המלכות (שהובטחה לאחד מאחיו)?

ב. מדוע נהו אחריו יואב ואביתר?

כמובן, תיתכן תשובה פשוטה למרבית השאלות הללו והיא האמבציה האישית של אדוניהו שדחפה אותו לחשוק במלוכה, להזדרז ולחטוף אותה מוקדם ככל האפשר ולפתות את יואב ואביתר בהבטחות למשרות בכירות. עם זאת, נדמה שהעניין אינו מתמצה בכך אלא ישנה דינמיקה מלכותית המלווה את מכלול פעולותיו, ושאותה ראה כמצדיקה את תביעותיו.

#### דוד - עדינו העצני

הרב ליכטנשטיין מסביר בעקבות חז"ל, שדמותו של דוד היא דמות מורכבת. מחד, היא מלאה מרץ ופעלתנות. דוד חי את חיי השדה נמצא תמיד במחנה בראש צבאותיו ואיננו נח בביתו. אף בסוף ימיו, הוא עדיין מתעקש לצאת בגדוד עם גיבוריו ואינו יושב בארמונו עד שאנשיו מכריחים אותו לעשות זאת (שמו"ב כ"א, טו-יז). מנהיגותו היא מנהיגות השדה והגדוד, ותכונה זו מאפיינת אותו לאורך כל ימיו, ואף לאחר שמלכותו מתבססת, דוד עדיין עסוק במלחמות ופעילויות המתועדות לאורך כל ספר שמואל ב'.

מאידך, דוד איננו הלוחם ההרואי שכל הווייתו היא הלחימה והצייד אלא הינו נעים זמירות ישראל, החולם על "שבתי בבית ד' כל ימי חיי, לחזות בנעם ד' ולבקר בהיכלו". מזמורי תהלים משקפים חוויה דתית המעורה בשדה ובטבע, כפי שאנו מצפים מאיש שדה אך גם מקום בהם לחוויות הבית והמקדש; בין כן ובין כך, עיקר העניין הוא שעולם של קדושה על כל מרכיביו, תוך כדי כמיהה של היצור ליוצר ולזיקתו של אדם למקום דרך תורה ומצוות, באים בהם לידי ביטוי. המשורר שביטא את הרגשות שב"תמניא אפיי" (פרק קי"ט) אינו מלך אמיץ ולוחם מן הסגנון המוכר מן העמים אלא איש הדת וההלכה העומד לפני ד' ונלחם את מלחמות ד'.

#### 3. בלשון חז"ל בדרשתם על דוד (מו"ק טז ע"ב),

**"הוא עדינו העצני - כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ".**

לסיכום, דוד חי בשני עולמות אך יודע לשלבם במסגרת אישיותו, כמאמרם של חז"ל "אדמוני עם יפי עיניים".

<sup>1</sup> יש מבינים שזהו מהלך מכוון של אדוניהו על מנת להראות את חולשתו של דוד להצדיק את מהלכיו. ואף זה בהחלט ייתכן.

אורכו, כשדמויות כמו יפתח, גדעון ושמשון מבטאים קצה אחד של הספקטרום ואילו שמואל נתפס כמייצג את הקצה השני. חז"ל בגמ' בר"ה (כה ע"ב) היטיבו לבטא זאת ע"י יצירת הנגדה שבין משה, אהרן ושמואל לבין יפתח, גדעון ושמשון, תוך כדי הגדרת הראשונים כ"חמורי עולם" והאחרונים כ"קלי עולם". היות וההפטרה עוסקת במעבר המסודר הראשון של המלכות, טיב הבחירה הינו משמעותי ביותר להמשך דרכה.

### המלכת אדוניהו

מהלכו של אדוניהו המציב את עצמו כמועמד האקטיבי מכתוב גם את זמן ומקום ההכתרה. המקום נועד לשדר אנרגיה שופעת ולשם כך נבחר מעיין של מים חיים המהווה סמל לפעילות והתחדשות.

בחירת הזמן היא נקודה משמעותית יותר.

ומסביר הרב ליכטשנטיין, שהלכות מלכים מתחלקות לשני סוגי הלכות:

- א. הלכות המכוונות כלפי תפקידו ומשרתו של המלך.
- ב. דינים התלויים במעמדו האישי.

הקטגוריה הראשונה קשורה לכח השלטון ולשררת המלכות ולכן ניתנת להעברה למסגרות שלטוניות אחרות שאינן בדווקא מונרכיה, ואילו הקטגוריה השנייה מתייחסת ל"גברא" של המלך, ודיניה מיוחדים למלך בלבד - וייתכן מאד שרק למלכי בית דוד - ולא לשליטים אחרים. למשל, דין לא ירבה לו נשים או היתר הישיבה בעזרה למלכי בית דוד תלוי באישיותו של המלך ומעמדו האישי, ואילו שאלה באורים ותומים או מרידה במלכות קשור בשלטון ובשררה ולא באדם. לעיתים, ייתכן ויתקיים פיצול בין שני המרכיבים הללו. מלך שפרש לגמלאות או הודח מהמלכות הינו מלך מבחינת מעמדו האישי אך לא מפאת שררתו, וכן גם מלך שנמשח וטרם התמנה, ואילו השופטים שבספר שופטים או מלכי מלכות ישראל הינם בעלי שררה הכפופים להלכות "מלכות" אך אינם מלכים ברמה האישית ואין דיני "מלך" נוהגים לגביהם. בלשונו של הרמב"ן, מלכים שלא מזרע בית דוד "לא יהיה עליהם הוד מלכות, אלא כמו שופטים ושופטים יהיו".

ומסביר הרב ליכטשנטיין, שאדוניהו מציב אלטרנטיבה הראויה למלא את מקומו של דוד מבחינה תפקוד ושררה, אך לא מפאת הקדושה וההוד האישי. שלמה, לעומת זאת, הינו ממשיך ראוי מבחינה אישית, אך העם עלול מאד לפקפק ביכולתו להנהיג את העם ולתפוש את

כאשר העם יצטרך לבחור במלך חדש, אך טבעי הוא שיחפשו ממשיך המבטא את התכונות של לחימה ואנרגיה המאפיינים את דוד שהרי זהו סוד הצלחתו לפי הבנתם. אדוניהו מציב את עצמו במשבצת זו של מנהיג אנרגטי הראוי למלא את מקומו של המלך הנמרץ שכוחותיו אזלו, ובעצם הוא מעמיד את עצמו במודע אל מול שלמה. ברצון אדוניהו להעמיד בפני העם שתי אלטרנטיבות - מנהיג שהוא איש שדה, "טוב תאר" המשדר עצמה וכריזמה פיזית, ומנגד אדם שהתניח (דה"י א כב, ט) מכתיר אותו בתואר "איש מנוחה" ודוד עצמו מכנה אותו (שם פס' ה') "נער ורך".

הבחירה שבין שני המודלים הללו גם מכתובה את מחנות התומכים. יואב הולך אחר אדוניהו כי זיקתו של יואב לדוד היתה מבוססת על עוז הרוח של דוד, ונאמנותו אליו הייתה נאמנות הלוחם למפקדו. מערכת היחסים המורכבת שבין דוד ליואב נבעה מכך שיואב התחבר לפן אחד באישיותו של דוד ולא למכלול עולמו, וכאשר דוד יורד מהבמה, יואב תומך בממשיך שיבטא את העזות שהכיר בדוד. נתן הנביא ובניהו אינם נקראים ע"י אדוניהו להצטרף אליו, כי זיקתם לדוד היא למרכיבים הרוחניים ודתיים של דוד, שאותם אין הוא מייצג.

לסיכום, הבחירה שבין אדוניהו לשלמה איננה רק בחירת יורש לעתיד אלא גם הגדרת מורשתו של דוד. בחירת אדוניהו משמעותה הערכת מפעלו של דוד כמפקד-לוחם עז רוח ואילו מינוי שלמה מבטא את ההכרה שעולמו הפנימי של דוד ועיקר אישיותו הוא עולם הקדושה. אם אדוניהו מתנשא לאמור שהוא ימשיך את דוד בשדה, הרי שמפעלו העיקרי של שלמה לכשימלוך יהיה בניית בית המקדש. דוד החל בה וסמך על שלמה שיסיימה (עיי"ש בדה"י), ובזה שלמה רואה את המשך מורשת אביו.

### בין עשייה ארצית להשראה רוחנית

לאמתו של דבר, הדילמה שבין שתי האופציות איננה נוגעת רק לדוד עצמו אלא היא עניין בסיסי לכל תפיסת המלכות בישראל. המתח שבין עשייה ארצית להשראה רוחנית, בין עולם תכסיסי המלוכה ועולם הרוח ניצב במרכז פרשת המלך שבספר דברים. ההנחיה שספר התורה ילווה את המלך ויכוון את כל אורחותיו היא הבחירה בעולם הקדושה על פני עולם העשייה כמוקד המלכות. אמנם, התורה מדברת על כבוד ושררה ולא על פעלתנות וכריזמה, אך העיקרון הבסיסי שעולמו הפנימי של המלך ודימויו העצמי אמורים להיות מעוצבים ע"י התורה הינו זהה. ההנגדה שבין הנהגה ארצית צבאית לעומת הנהגה רוחנית מלווה את ספר שופטים לכל

ואולם, הנושא המרכזי העומד לדיון במוקד ההפטרות איננו קשור בשאלת מודל חד-גוני או רב-גוני של מנהיגות אלא במוקד המלוכה והערכת פעלו של דוד.

### גדלותו המוסרית של דוד

הרב ליכטנשטיין מסביר את תפקידה של בת שבע בהפטרות באופן הבא: בת שבע נכנסת לדוד ומזכירה לו את הבטחתו למנות את בנה למלך. הבטחה זו מעידה על גדלותו המוסרית של דוד ותפיסתו את מערכת היחסים שבין אדם לחבירו. הדבר הקל ביותר, הפשוט והמתבקש מבחינה פוליטית צרופה היה להתעלם בשעתו מבת שבע, להתכחש אליה ולהרחיקה מסביבתו. ללא ספק, יועציו הפוליטיים ודאי הציעו לו הצעה מעין זו. ואולם, דוד אינו בוחר בדרך הקלה מבחינה ציבורית אלא מעדיף את נטילת האחריות האישית כלפי אדם אחר. ההתעלמות ממנה הייתה נוחה אך מושחתת מבחינה ערכית.

שאלת ההכרה באחריות לגורל בת שבע היא קריטית להערכת אישיותו של דוד, שהרי היא תיקבע האם דוד מתייחס אליה כאישיות ראויה שיש לדאוג לצרכיה האנושיים או שמא הוא ראה אותה, ח"ו, כאובייקט מיני שניתן לנצל לצרכיו. במלים אחרות, האם בזמן החטא דוד נכנע לחולשה רגעית שאין בה כדי לפגום את אישיותו המוסרית הבסיסית או שמא מקרה בת שבע ללמד על הכלל כולו יצא והוא מעיד על אדם הרואה את הזולת כנועד לשרתו<sup>2</sup>. נישואיה לדוד וההבטחה למנות את בנו כיורשה הם אמירה ברורה מצדו של דוד שהמוסר גובר על הכבוד המלכותי והפרסטיז'ה האישית.

אדוניהו, לעומת זאת, מזוהה בפסוק עם אבשלום ויציג הוא טוב תאר מאד ואותו ילדה אחרי אבשלום<sup>3</sup>, ומייצג אף הוא את השאפתנות הפוליטית והאמביציה האישית לעומת האחריות המוסרית המיוצגת ע"י בת שבע.

נוכחותה של אבישג בחדר כשבת שבע נכנסת נועדה להעמיד את ההנגדה שבין האשה האמיתית הנמצאת עם דוד במערכת יחסים של אני-אתה לבין הפילגש שהובאה לשמש כאובייקט. מציאותה של בת שבע נועדה להדגיש שדמותו של דוד איננו הלוחם הנמרץ והיצרי אך חסר האחריות האישית, כפי שאדוניהו מנסה להציג, אלא

מקומו של דוד כמושל. חילופי גברי בזמן שדוד חדל לתפקד מעמידים את השררה והתפקוד במוקד ולא את הקדושה האישית. לכן כה חשוב לאדוניהו לתפוש את השלטון ברגע שמתגלית חולשתו של דוד ולא להמתין עד עת מיתתו. מעת שדוד זקן וחולה, וחולשתו מוכחת ומפורסמת, העם יחפוץ במנהיג המציג עצמו כבעל התכונות שהיו לדוד כמנהיג. הכתרתו של אדוניהו בנקודת הזמן של חוסר התפקוד מתבקשת ומשדרת את המסר הרצוי לו. על כן, אין הוא מחכה לפטירתו של דוד. אדרבה, ההמתנה למות המנהיג הזקן תשלח מסר שעיקר העברת המלכות תלויה באדם ולא בשררה, שהרי השררה הסתלקה עם הזקנה ואילו המלך כאדם ממשיך כל עוד נפשו בו. כשם שהלכה פסוקה היא שתלמיד חכם ששכח תלמודו חייבים בכבודו, כן הדבר במלך. הכבוד והמעמד ממשיכים כלפי אישיותם וקדושתם כמבטאים זיקה לשכינה אף לאחר שפסקו מלתפקד. אדוניהו איננו רוצה להגדיר את סיום המלכות כעת הפטירה, כי מן הזווית הזאת, יתרונו של שלמה על פניו יהיה ברור.

### גישת תומכי שלמה

תומכי שלמה מייצגים את הגישה ההפוכה. לשיטתם, יורשו של דוד אמור להיות אדם שמערכת הערכים שלו זהה לעולמו הרוחני של דוד ושתפיסת המלכות שלו בדבר היחס שבין עולם הקדושה לעולם המעשה מעמיד את התורה והקדושה בראש. לכן, הם מעדיפים את שלמה ומסרבים ללכת אחרי אדוניהו.

עם זאת, עדיין קיימת שאלת יכולתו של שלמה להנהיג את העם. ואולם, אין הם מודאגים מן השוני שבין דוד לשלמה. ברי הדבר שגם הם מבינים שמלך חייב להנהיג ולנהל את ענייני המדינה אך אין הם סבורים שהמלכות חייבת להיות בנויה על עקרון יחיד ושרק מודל אחד של מנהיגות קיימת. הזמנים השתנו, הצרכים אינם זהים וגם הנפשות הפועלות התחלפו. לכל זמן ואדם סגנון התואם את מציאות תקופתו. כוחותיו של שלמה שונים מאלה של דוד אך הם מתאימים מאד לתקופה החדשה שבפתח. עמדתו של אדוניהו לוקה בחסר לא רק מן התבונה הרוחנית אלא אף מן התבונה המדינית, ואכן בחירת הנאמנים בשלמה מוכיחה את עצמה גם מן הפרספקטיבה השלטונית.

לאור הידוע לנו מהמשך הספר על מלכות שלמה, ניתן לקבוע שבשני דברים אין ספק; ראשית, שלמה אכן שונה מאד מדוד, וסגנון מלכותו היה אחר לחלוטין, ושנית, ששלמה גם הצליח לנהל ולהנהיג מדינה יציבה ואיתנה מבלי שיצא ללחום מלחמות או ששהה עם העם בשדה.

<sup>2</sup> חז"ל (ב"מ נט ע"א) הנגידו בהקשר זה בין דוד הנתפס לחולשה רגעית אך החרד לאדם העומד מולו כאישיות, לעומת מחרפיו שלא חטאו בעריות אך פוגעים בו ובאחרים מבלי התחשבות בן-האנוש שבהם: "דרש רבא מאי דכתיב 'ובצלעי שמחו ונאספו קרעו ולא דמו' אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שאם היו מקרעים בשרי לא היה דמי שותת לארץ ולא עוד אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה ואני אומר להם מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא, אבל המלכין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא".

המופת המוסרי של הלוקח אחריות על מעשיו. גבורתו האמיתית של דוד איננה מעלליו בשדה הקרב אלא הגבורה הנפשית של המכיר באחריותו המוסרית כלפי אנשים שפגע בהם.

### הקשר בין הפרשה להפטרה

לסיום, מצביע הרב ליכטנשטיין, על כך שהקשר שבין הפרשה להפטרה. המכנה המשותף איננו רק זקנתו ומותו של אברהם במקביל לזקנתו ומותו של דוד אלא כלל הסיטואציה. בשני המקרים, ישנו מנהיג המייסד שלשלת ולראשונה מתעורר הצורך לבחור ממשיך. בשני המקרים, האב המייסד הינו דמות רבת פעלים ופעלתנית ועל הפרק עומדים שני יורשים אפשריים, הנתפסים כממשיכים את הנפטר. לאברהם יש את ישמעאל (ובני הפלגשים) המשקפים את פעלתנותו וניידותו הרבה יותר מאשר יצחק השקט והמיושב, ולדוד יש את אדוניהו לעומת שלמה. הבחירה בין שתי האלטרנטיבות היא קביעת העקרוני לעומת המזדמן במורשתו של הנפטר, דהיינו הערכים המוסריים והדתיים שיימשכו ע"י הבן השקט והשונה באופיו לעומת הפעילות והמרץ המאפיינים את הבן האחר. הן בפרשה והן בהפטרה ההכרעה ברורה לטובת המוסר והקדושה, ונמצינו למדים שהממשיך מסורת אבות או הנהגה פוליטית איננו צריך לנקוט באותו סגנון מנהיגות כקודמו אלא עליו ללכת בעקבות הערכים של המנהיג הקודם. זכותו וחובתו של המנהיג החדש להנהיג על פי נטיית לבו וצרכי דורו, תוך כדי שמירת הערכים הבסיסיים, ואל לא להיצמד בדווקא למדיניות קודמו.

יתירה מזאת, מורשתו של אברהם מתקיימת בסופו של דבר באמצעות יצחק. ללא מפעל הכינוס של יצחק, השב ומבסס באופן יסודי יותר את מה שאברהם עשה, לא היה קיום לנעשה מכבר. דווקא היותו של יצחק שונה באופיו מאברהם, מאפשר לו להוסיף את הנופך החסר. אף בדוד ושלמה, מצינו את אותו מודל. שלמה, הכל כך שונה באופיו מדוד, מבסס את הממלכה ומייצב אותה והוא הגורם לכך שמלכות בית דוד איננה תופעה חד פעמית אלא ממלכה מבוססת וקיימת